

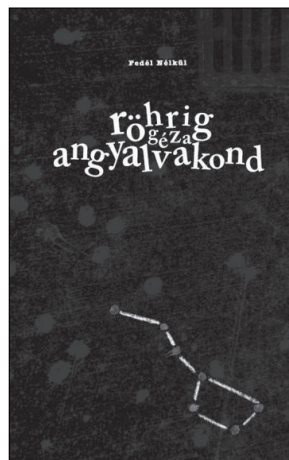
MEZÍT LÁBAS LÍRA

Röhrig Géza: *Angyalvakond*

A verseskötet a Fedél Nélkül Verseik ötödik könyveként látott napvilágot, a sorozat kiadványait a magazin terjesztői árúsítják, és a bevétel is őket illeti meg, így Röhrig kötetét mindenekelőtt gesztusként kell olvasnunk. A versek azonban nem csupán anyagilag támogatják a hajléktalanokat, de tematikájukban is az utcán vagy mélyszegénységben élő társadalmat helyezik a középpontba. Végigolvasni az *Angyalvakondot* olyan, mint egy kiadós séta a Blaha Lujza tértől Kőbánya felé a város legszűkebb, legeldugottabb utcáit át-szelve: olykor elborzadunk a pusztulástól, olykor szívmengető jeleneteknek lehetünk tanúi, de mindvégig empátia és értő figyelem uralkodik. A kötetnyitó *dezső bácsi* éjszakai bolyongását leíró hosszúvers (amelyben a cím és a címlapkép is magyarázatra talál) és a reménytelen *dávid* kötetzáró segélykiáltó verse (ahol az olvasónak is szóló kérdéseket az S.O.S. morzejeleivel kitöltött versszakok tagolják) között nagyon különböző hosszúságú és műfajú szövegek kapnak helyet. A versek terjedelme ugyanúgy egyenetlen, ahogyan az életekbe való bepillantás ideje is változó, valakinek évtizedeit kísérjük végig (*szücsi az igazságot szomjúH₂Ozta*), valakiről csak pillanatképet kapunk (*béci*). Így lépnek be hosszabb-rövidebb időre a fővárosi ember életébe az otthonatlanok.

A szegénység, a társadalom szélére szorultság könyörtelen megmutatása nem új kísérlet Röhrig életművében, a Magvető Kiadónál 2016-ban megjelent *Az ember aki a cipőjében hordta a gyökereit* válogatásban is főszerephez jut a nyomor, a kitiszítottság és maga a hajléktalanság témája is. Utóbbira példa a *megfagyott a hajléktalan* című refrénes, népies hangvételű szöveg, ahol az eszkimók és fókák citálásával erőteljes Madách-allúzió íródik az utcai fagyhalál rettenetes képére. Ugyanígy az *Angyalvakond* szerkezetét is előrevetíti a korábbi kötet *gabi* ciklusa, ahol sok vers címét a megjelenítettek vagy megszólaltatottak neve adja. Jelen kötet verseinek többsége is valamilyen nevet, megnevezést visel a címében. Ezt tekinthetjük a könyv egyik legfontosabb gesztusának: kiemelni a névtelenségből az utcán élőket. A hajléktalanság, különösen a régóta otthonatlanul élők testi valóságának tapasztalata könnyen hoz idegenségérzetet, könnyen érzékeljük a földön ülőt csupán *másikként*, ennek dolgozik ellen nevük kimondása, leírása, aminek köszönhetően a tömegeből, az ismeretlen masszából ismét egyénekként léphetnek elő Röhrig verseinek szereplői. A kötet mottójában népetimologizáló szójátékkal indokolja meg, hogy miért a társadalom szélére sodródtak és elesettek életét beszéli el: „*Története annak van, aki eltört*”.

Ezeket a szereplőket a költő különféle pozíciókból látta. „Hol közelről, szemtanúként nézi, ilyenkor jellemzi, ábrázolja őket, felderíti sorsukat, hol meg legbelülről, lelkük kö-

Fedél Nélkül Könyvek
Budapest, 2018
97 oldal, 2290 Ft

zepéből ad jelentéseket, gondolatfolyamaik, belső filmjeik, belső monológjaik, asszociációs rendszerük felől” – fogalmazta meg Nádas Péter a kötethez írt utószavában (97.). Vannak tehát, akiknek a költő a bőrébe bújik, és szerepverset írva lirizálja világukat (*dezső bácsi, dzsenifer*), másokkal fiktív interjúkat olvashatunk (*angéla nyilatkozik*) és vannak, akikhez a megszólaló egészen közel hajol, olykor a vers címe címzésnek bizonyul, és a szereplő a megszólított (*zsülien*). Kilóg a sorból az *anonymus*, ahol már maga a szereplő sem tudja a nevét, történetét épp ennek a ténynek egy meghökkentő hasonlatba öntésével zárja: „ő akár pezsgőtabletta a mézben / a nevéen gondolkodik egész nap”. Ehhez hasonló váratlan hasonlatokkal és képekkel több helyen is találkozunk: „hamar elfogy a telehold / mint vattacukor ha meggyújtják” (*imi*), „néztem csak néztem gyönyörű szemedbe / e kátránnyal peremig töltött dióhéjba” (*kulcslyukon a hold*), „szíved át- meg átszeli a pokol / mint anyakönyvvezetőt a trikolór” (*safranak*), vagy „szíve már szabad / szabad és oly tiszta / mint egy dugihely / ha meghalt az alkoholista” (*lackó*).

Ilyen meghökkentő kép ihlette a címlapon is kirajzolódó Göncöl képét, amelyről *dezső bácsitól* megtudhatjuk, hogy a csillagokat járdába szikkadt rágógumik helyettesítik, a vonalak pedig krétarajzok az aszfalton (11.). Jellegzetes utcai kép a krétás aszfalt, ugyanakkor a gyermeki játék, a rajzolgatás erőteljes kontrasztot alkot a kietlen éjszakában magányosan bolygongó és álomtalan hajléktalan bácsi képével, aki néhány versszakkal korábban mozgó graffitihöz hasonlítja önmagát, ebbe az ellentétézésbe épül be az aszfaltrajz csillagkép volta, a földre rajzolt égbolt. A krétarajzhoz hasonlóan több más ponton is egymásra íródik az ártatlan gyermeki és a hajléktalanság sötét utcai világa, visszatérő a hajléktalan a homokozóban kép (*gazsi, tibi esküje*), és a kukázó *misit* leíró hasonlatsort is egy játék felidézése zárja: „mint lottósorsoláson / húzza ki végül mézgas kezét a szennyből / ám az üres / akár egy plüssmarkoló robotkarja”. A másik fontos dolog, amire a címlapkép is felhívja figyelmünket, az az erőteljes motívikus kapcsolat az éggel és az égitestekkel, ami nem csupán a motívumok líratörténeti elevevényéből fakad, de az utcán élők evidens viszonyából a szabad éggel, például: „napjaid alá / az éj fűz indigót” (*ili*), vagy az ironikus „egészségesen él / kint a jó levegőn / kishíján két méter / (kukázásnál előny)” (*kálmí*), továbbá „mint mágnespor a vasreszelékkel / egygyé válnék ha tudnék az éggel” (*dezső bácsi*). Utóbbival azonos versszakban találjuk a kötet egyik legjobban eltalált tipográfiai játékát, a beszélő és az ég távolságát a tavoróza és gyökere távolságához hasonlítja, a „gyöker” szó pedig a tavoróza vízben lógó gyökeréhez hasonlóan csüng alá a felette levő sorból.

A kötet egészére jellemző, hogy a tartalom maga alá gyúri a formát, Nádas is kiemeli, hogy a versek kerülnek a költőiséget, a költőiességet, inkább az elbeszélés felé törekszenek. A prózaisághoz közelíti a verseket a központosítás és a nagy kezdőbetűk teljes hiánya, egyedül Isten nevét írja nagy kezdőbetűvel (de azt minden nyelven), néhány idézetet vagy a hajléktalanok világából beemelt feliratot pedig kiskapitálissal. A lírai összkép „alkatilag aszimmetrikus és dekomponált” – húzza alá Nádas az általános olvasói benyomást. A modern írásjelnélküliséggel szemben a hagyomány oldalán lép fel a párosrímek és keresztrímek garmadája, amelyek azonban gyakran egyenetlen szótagszámú sorok végén kapnak helyet, így az esetlenség benyomását növelik. A naiv vershagyomány műfaji szinten is teret kap a kötetben: refrénes dalok, kuplé (*csumi kupléja*) és balladák (*a szívtelen bakfis balladája*) is szerepelnek. A *bözsi* című ballada egy falujából Pestre koldulni felkerült szegény asszony sorsát meséli el, a falusi (gyergyószárhegyi) erkölcs és a nagyvárosi kényszerű kiszolgáltatottság összeegyeztethetetlen voltát állítva a középpontba.

A költői képeken és esztétikai elfedéseken túl a naturalista testképek, a test pusztulásának kérlelhetetlen feltárása és ábrázolása is központi szándék és jelenség Röhrig költészetében. *Safranak* „kinyújtott nyelvvel csapkod / akár egy mellézárt ajtó”, *peppét* pedig így jeleníti meg: „a szocifotósok lottóötöse ő / cserzett bölcs arca az öreg halászé”. S bár az utcai premlét középpontjában a testi valóság áll, és ennek megfelelően a verseket

is az érzetek uralják, erőteljes szerephez jutnak az érzelmek is (például a gyönyörű szerelmes versekben: *kulcslyukon a holdat, angéla nyilatkozik*), sőt kulturális utalások is beszűrnek történeteikbe. Ez utóbbi bekapcsolja Röhriget egyfajta művészeti párbeszédbe (Picassóval a *Guernica* által, Beckett-tel, Polcz Alaine-nel és sok mindenki mással). Már a kötetfelütés is, a *dezső bácsi* első sora – „elmondanám neked ha nem unnád” – rájátszás Kosztolányi *Hajnali részegségének* első sorára. A Kosztolányi keresztnevét viselő hajléktalan éjszakai bolyongása és annak felemelő esztétikai és lelki pillanatai tehát magukban rejtik a nyugatos költő hajnali felfedezésének, az égben meglátott összefüggések láncolatának örömét is. A kezdősor mai nyelvezetre átirított változata egyébként egy Erdős Virág-verscím is, aki szintén a társadalmi szerepvállalás és kiemelten a hajléktalanság ügyének szószólója, érthető és szép tehát az első sorral előtte is tisztelegni. A *szücsi az igazságot szomjúúH₂Ozta* cím pedig Tandori *Gauguin a Hérakleitosz-hajóstársaságnál* című versére játszik rá. Később *gyula* versénél előtérbe kerül az a tény is, hogy a hajléktalan költészet nagyon is létező és élő műfaj, így például a *Fedél Nélkül* újságnak is állandó versrovara van. Ebben a gondolatiságba illik a *mit kíván a magyar homeless* című 12 pont-átírat, ahol a főnévi igeneves szívszorító felsorolás legvégén csattanóként ez áll: „ha eljön aminek kell / uniót a Jóistennel”.

A líra megtartó ereje és a társadalmi egymásra figyelés mellett az isteni jóság és az egyházi törődés is többször megjelenik, például *kálmi* versében: „nincs ennél mélyebb / adósság és öröm / tudni hogy ő / az én kaszkadőröm”. Az „angyalvakond” pedig *dezső bácsi* hátát túrja fel és hoz üzenetet a túlvilágról. Az Úrhoz tartozás képe és a krisztológiai utalások át- meg átszövik a kötetet, egyúttal reménnyel itatják át a történetek kilátástalan valóságát. Röhrig ezzel egyrészt szociológiai pontosságú jelentést ad a hit kulcsszerepéről az utcai peremlétben, illetve egy olyan évszázados művészeti hagyományba kapcsolja be a kötetet, amelynek korábbi képviselői például a betegek Krisztusa az *Isenheimi oltáron* vagy a nyíregyházi hajléktalan Jézus szobra. Ennek szellemiségében a kötet ajánlása („Azoknak, akik vigyáznak rájuk”) részben Isten elé viszi az elesettek történeteit, másrészt pedig mindnyájunkat megszólít, akik készek vagyunk lehajolni és meglátni az arcukat, meghall(g)atni a nevüket. Legyen sajátunk az *Angyalvakond!*